

Instytut Ekspertyz
Ekonomicznych
i Finansowych w Łodzi

Roczny plan naukowy
Instytutu Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi
na 2022 rok

Łódź, wrzesień 2021

Wprowadzenie

W *Rocznym planie naukowym na 2022 rok* zaplanowane zostały następujące tematy badawcze:

- 1) *Metody i narzędzia wyceny wartości niematerialnych i prawnych;*
- 2) *Prezentacja i wycena instrumentów dłużnych w kontekście zapewniania bezpieczeństwa obrotu gospodarczego;*
- 3) *Rola rachunkowości w dokumentacji grabieży polskiego mienia w okresie II wojny światowej;*
- 4) *Ocena jakości i przydatności prognoz skutków finansowych uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;*
- 5) *Identyfikacja i możliwości stosowania nie ujętych w normach prawnych metod szacowania dochodu;*
- 6) *Usługi finansowe wysokiego ryzyka oferowane konsumentom;*
- 7) *Ryzyko stopy procentowej w kredytach detalicznych;*
- 8) *Komputerowa analiza treści akt sądowych;*
- 9) *Ocena zasadności i wykonalności wprowadzenia nowych mechanizmów przeciwdziałania oraz przewycięzania niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego.*

Wszystkie tematy badawcze zaplanowane w *Rocznym planie naukowym na 2022 rok* wpisują się w *Wieloletni plan naukowy Instytutu Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi na lata 2019-2023*, przyjęty 24 października 2019 r.

1. Metody i narzędzia wyceny wartości niematerialnych i prawnych

1.1 Cel badań

W ramach wieloletniego planu badań naukowych pracownicy Zakładu Rachunkowości i Finansów prowadzą badania mające na celu ocenę przydatności oraz doskonalenie metod wykorzystywanych w opracowywaniu opinii biegłych z zakresu rachunkowości i finansów na potrzeby identyfikowania mechanizmów i szacowania skutków:

- przestępstw skarbowych,
- przestępstw na rynkach finansowych,
- niegospodarności wielkich rozmiarów,
- rażących naruszeń przepisów ustawy o rachunkowości.

W wyniku realizacji projektu opracowana zostanie typologia i oceny metod i narzędzi (standardów, procedur, modeli, oprogramowania, źródeł danych) stosowanych przez biegłych sądowych w zakresie nauk ekonomicznych wraz z oceną ich przydatności w różnych typach postępowań sądowych.

Celem badań zaplanowanych na 2022 rok jest opracowanie typologii oraz oceny metod i narzędzi wykorzystywanych w wycenie wartości niematerialnych i prawnych.

1.2 Znaczenie badań

W latach 2019 – 2020 w Instytucie Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych realizowano badania zmierzające do doskonalenia metod rachunkowości w procesie zapewniania bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, obejmujące między innymi metody szacowania dochodu i wartości przedsiębiorstwa w standardzie wartości sprawiedliwej. Kolejnym etapem badań jest podjęcie problematyki metod wyceny aktywów niematerialnych i prawnych.

Wraz z przemianami technologiczno-społeczno-gospodarczymi coraz większą rolę w gospodarce odgrywają aktywa o charakterze niematerialnym (Kamasak 2017). Stanowią one ważny czynnik wpływający na przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw (Urbanek 2008, Urbanek 2019). Ze względu na ich znaczenie rośnie również zagrożenie wykorzystania aktywów niematerialnych w popełnianiu przestępstw gospodarczych (Petkov 2020, Karpoff, Jonathan 2021).

Wycena wartości niematerialnych i prawnych jest szczególnie trudna, ze względu na ich silne powiązania wzajemne oraz z aktywami materialnymi. Jednym z kontrowersyjnych zagadnień jest odmienne ujmowanie w sprawozdaniach finansowych wartości niematerialnych i prawnych nabytych i wytworzonych we własnym zakresie. Przeszacowana wycena wartości niematerialnych i prawnych może prowadzić do stworzenia nadmiernie optymistycznego obrazu sytuacji majątkowej przedsiębiorstwa oraz w konsekwencji do zagrożenia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego (Boddle i in. 2016).

Prowadzone w IEEF badania mają na celu stworzenie spójnej typologii metod wykorzystywanych i narzędzi wykorzystywanych w wycenie aktywów niematerialnych oraz wstępnej oceny ich przydatności w sporządzaniu opinii przez biegłych sądowych oraz sprawozdań finansowych.

1.3 Metodyka badań

Przy prowadzeniu badań będą wykorzystywane następujące metody:

- krytyczna analiza literatury,

- analiza standardów wyceny w zakresie wyceny wartości niematerialnych i prawnych obowiązujących na świecie,
- analiza wybranych sprawozdań finansowych,
- analiza studium przypadku.

1.4 Literatura

1. Bodle, K. A., Cybinski, P. J., & Monem, R. (2016). Effect of IFRS adoption on financial reporting quality: Evidence from bankruptcy prediction. *Accounting Research Journal*.
2. Kamasak, R. (2017). The contribution of tangible and intangible resources, and capabilities to a firm's profitability and market performance. *European Journal of Management and Business Economics*.
3. Karpoff, Jonathan M. "The future of financial fraud." *Journal of Corporate Finance* 66 (2021): 101694.
4. Petkov, R. (2020). Fraud Risks Associated with Recently Enacted Revenue Recognition Standard in Relation to Capitalization of Internally Generated Intangible Assets at Point of Creation. *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 12(3).
5. Urbanek G., Wycena aktywów niematerialnych przedsiębiorstwa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2008.
6. Urbanek G., Zarządzanie wartością i wycena marki. Jak marka buduje wartość przedsiębiorstwa (978-8-3810-2295-8), CeDeWu, Warszawa 2019

2. Prezentacja i wycena instrumentów dłużnych w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego

2.1 Cel badania

Celem nadrzędnym badania jest analiza i ocena zastosowania instrumentów dłużnych jako form finansowania działalności podmiotów gospodarczych w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Cel szczegółowy obejmuje przedstawienie roli jaką odegrało wdrażanie odpowiednich zasad rachunkowości regulujących ujmowanie i prezentację informacji o instrumentach dłużnych w sprawozdaniach finansowych wybranych podmiotów. Doskonalenie regulacji sprawozdawczości finansowej w tym zakresie należy oceniać jako efekt zidentyfikowanych bądź potencjalnych nieprawidłowości mogących wpływać na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego.

2.2 Znaczenie badań

W instytucjach finansowych udzielających kredytów i pożyczek jednym z istotniejszych aspektów jest prezentacja odpowiednich informacji finansowych informujących potencjalnego użytkownika o ryzyku działalności danego podmiotu (Siviński, 2013). Z uwagi na niepokojące zjawiska dotyczące nieprawidłowo stosowanych metod wyceny aktywów, mających kluczowy wpływ na wyniki finansowe i kapitały podmiotów gospodarczych, a w konsekwencji na nieprawidłowo prezentowane dane finansowe w sprawozdaniach finansowych oraz sprawozdawczości przekazywanej do organu nadzoru, konieczna była ingerencja organów nadzoru celem poprawy jakości danych oraz informacji prezentowanych w szeroko rozumianej sprawozdawczości (Wiszniowski, 2014). Organy nadzoru zmuszone były wprowadzić rekomendacje, które szczegółowo odnosiły się do ujęcia rachunkowego transakcji związanych z instrumentami dłużnymi (KNF). Tematyka prowadzonych badań naukowych stanowi

wypełnienie zidentyfikowanej luki z uwagi na specyfikę wykorzystanego instrumentu finansowego jak i otoczenie, w którym się pojawił.

W wyniku badania dokonany zostanie opis zjawiska polegającego na wykorzystaniu przez podmioty emitujące i ujawniające w swoich sprawozdaniach finansowych papier dłużny, który ze względu na swój innowacyjny charakter osadzony w realiach braku istniejących szczegółowych regulacji sprawozdawczych może być wyceniany i prezentowany ze szkodą dla użytkowników sprawozdań finansowych (Wiszniowski, 2013; Zakrzewski 2017). Jednocześnie na przykładzie tego zjawiska zostanie pokazana zmiana (ewolucja) szczegółowych regulacji prawnych określających sposoby wyceny i prezentacji dla danego papieru wartościowego (Frendzel, 2002, 2006, 2016, Szydełko 2018).

2.3 Metodyka badań

Przy prowadzeniu badań będą wykorzystywane następujące metody:

- analiza literatury, aktów prawnych w zakresie regulującym sposoby prezentacji, wyceny i ujawniania informacji o skryptach dłużnych w wybranych instytucjach finansowych;
- analiza wykorzystania instrumentów dłużnych w wybranych instytucjach finansowych.

2.4 Literatura

1. Frendzel M. "Analiza rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu". Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości tom 10, Warszawa 2002, s:17-53
2. Frendzel M. "Klasyfikacja i reklasyfikacja aktywów i zobowiązań finansowych w świetle MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”". Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości tom 31, Warszawa 2006, s:5-21
3. Frendzel M. "REGULACJE RACHUNKOWOŚCI I AUDYTINGU – PROJEKTY, ZMIANY, OPINIE". Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości tom 89, 2016, s. 167-186
4. Siwiński W. "Kryzys lat 2007–2009 i luka informacyjna w sektorze finansowym". Management and Business Administration. Central Europe nr2/2013, s:6-22.
5. Szydełko Ł. "Wycena bilansowa obligacji w zamortyzowanym koszcie – wybrane aspekty". Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 503, Wrocław 2018, s:464-472.
6. Wiszniowski E. "Model szacowania utraty wartości instrumentów finansowych w założeniach MSSF 9 – rachunkowość czy inżynieria finansowa?". Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 313, Wrocław 2013, s:170-188.
7. Wiszniowski E. "Rewolucja czy normalizacja rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych?". Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 373, Wrocław 2014, s:282-295.
8. Zakrzewski P. "Stan aktualny i perspektywy rozwoju polskiego prawa spółdzielczego". Roczniki Nauk Prawnych nr 4/2017, s:87-108.

3. Rola rachunkowości w dokumentacji grabieży polskiego mienia w okresie II wojny światowej

3.1 Cel badań

Celem szczegółowym badania jest określenie roli rachunkowości w dokumentowaniu grabieży polskiego mienia w okresie II wojny światowej przez Niemcy. Cel nadrzędny badania obejmuje doskonalenia metod wykorzystywanych przy sporządzaniu opinii przez biegłych z zakresu

rachunkowości i finansów, ze szczególnym uwzględnieniem stanów zagrożenia dla ekonomicznych podstaw funkcjonowania społeczeństwa.

Badaniami zostaną objęte:

- organizacja systemu grabieży polskiego mienia, z uwzględnieniem niemieckich regulacji „prawnych”,
- praktyka rachunkowości w procesie grabieży polskiego mienia,
- praktyka wyceny polskiego mienia przez niemieckiego okupanta.

Badanie stanowi kontynuację prac realizowanych w 2021 r. dotyczących roli rachunkowości w dokumentowaniu zbrodni ludobójstwa popełnianych przez Niemcy.

Badaniami zostaną objęte niemieckie rozwiązania obowiązujące na ziemiach polskich wcielonych do III Rzeszy oraz Generalnego Gubernatorstwa. Grabież polskiego mienia przybrała podczas okupacji niemieckiej niespotykaną w dziejach skalę, doprowadzając do zniszczenia podstaw życia ekonomicznego społeczeństwa. Grabież mienia stanowiła jedną z technik ludobójstwa – genocydu w dziedzinie gospodarki. Uzyskane wyniki badań powinny umożliwić określenie roli rachunkowości w dokumentowaniu przebiegu i wyników procesu grabieży polskiego mienia. Wyniki te mogą stanowić wsparcie dla prac prowadzonych na potrzeby szacowania szkód wyrządzonych Polsce w trakcie II Wojny Światowej. Wyniki badań nad rolą rachunkowości w dokumentowaniu grabieży mienia przyczyniają się również do doskonalenia metod rachunkowości śledczej.

3.2 Znaczenie badań

Wyniki przeprowadzonych badań powinny umożliwić przybliżenie skutków finansowych grabieży polskiego mienia przez Niemcy w okresie II wojny światowej. Wyniki badań przyczynią się również do określenia zakresu i charakteru zaangażowania przez Niemcy systemu rachunkowości w proces eksploatacji ekonomicznej polskiego państwa oraz jego obywateli.

Wyniki badań przyczynią się do rozwoju metod rachunkowości i finansów śledczych doskonalonych w IEEF poprzez:

- identyfikację charakteru i zakresu przestępczych regulacji i praktyk rachunkowości wykorzystywanych na potrzeby grabieży mienia,
- określenie charakteru, struktury i zakresu informacji finansowych, generowanych przez szeroko rozumiany system rachunkowości, przydatnych w procesie szacowania szkód.

Problematyka relacji między rachunkowości a zbrodnią ludobójstwa zorganizowaną przez nazistów, była już przedmiotem badań prowadzonych przez przedstawicieli nauki rachunkowości. W. Funnell (1998) wskazał, że rachunkowość może być wykorzystywana jako narzędzie do ukrywania faktycznego wymiaru społecznego przeprowadzanych operacji. Funnell (2013) badał również rolę rachunkowości w aparacie biurokratycznym ustanowionym w celu wprowadzenia przez nazistów ostatecznego rozwiązania. W kolejnej pracy W. Funnell (2015) wskazał, że Niemcy wykorzystywały mechanizm wzorowany na funkcjonowaniu fabryki, wspomagający przekształcanie ludzi i ich własności w pożądane produkty. E. J. Lippman i P. A. Wilson (2007) przedstawiły charakterystykę operacji związanych z pracą niewolniczą, zarządzanych przez niemieckie korporacje i nazistowskie podmioty państwowe, oraz określiły informacje księgowe i analizy finansowe wykorzystywane w celu wsparcia zarządzania. W kolejnej pracy Lippman i Wilson (2013) zbadały praktykę rachunkowości stosowaną przez nazistowskie Niemcy w celu potwierdzenia tezy, iż wybory księgowych dotyczące rodzaju informacji oraz sposobu prezentacji tych informacji wywierają

znaczący wpływ na decyzje podejmowane przez organizacje oraz inne podmioty. V. Antonelli, R. D'Alessio, R. Rossi oraz W. Funnell (2018) wskazali na znaczącą rolę rachunkowości w procesie wywłaszczenia żydowskich nieruchomości na podstawie rasistowskich przepisów w okresie faszystowskiego reżimu Benito Mussoliniego we Włoszech. D. Detzen i S. Hoffman (2018) zbadali, w jaki sposób dwóch profesorów rachunkowości z niemieckiego uniwersytetu poddało się procesowi denazyfikacji, przeprowadzonej przez siły alianckie po drugiej wojnie światowej w celu uwolnienia niemieckiego społeczeństwa od ideologii nazistowskiej. W innej publikacji D. Detzen i S. Hoffman (2020) przeanalizowali wymagania dotyczące odpowiedzialności w Handelshochschule w Lipsku w następstwie ogromnych zmian warunków społecznych, jakie zaszły w Niemczech. W Polsce zagadnieniem regulacji i praktyki rachunkowości w okresie II Wojny światowej zajmuje się M. Turzyński (2014, 2020, 2021).

Badania prowadzone w IEEF powinny umożliwić uzyskanie wiedzy o następujących przestępczych procesach :

- organizacji instytucjonalnego systemu grabieży mienia,
- praktyce rachunkowości w procesie grabieży mienia,
- praktyce wyceny na potrzeby grabieży mienia,

Uzyskane wyniki badań będą mogły być wykorzystane na potrzeby szacowania szkód wojennych.

3.3 Metodyka badań

Przy przeprowadzaniu badań zostaną wykorzystane następujące metody:

- badania archiwalne,
- studia przypadków,
- krytyczna analiza literatury.

3.4 Literatura

1. Antonelli, V. D'Alessio, R., Rossi, R. Funnell, W. (2018), Accounting and the banality of evil: Expropriation of Jewish property in Fascist Italy (1939–1945), „Accounting, Auditing & Accountability Journal”, Vol. 31 No. 8, s. 2165-2191.
2. Detzen D., Hoffmann S. (2018), *Stigma management and justifications of the self in denazification accounts*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal”, 31 (1), s. 141–165,
3. Detzen D., Hoffmann S. (2020), *Accountability and ideology: The case of a German university under the Nazi regime*, „Accounting History”, 25 (2), s. 174–192.
4. Funnell W. (1998) *Accounting in the service of the holocaust*, „Critical Perspectives on Accounting”, Vol. 9, Issue 4, s. 435-464.
5. Funnell W. (2013), *Accounting for the Holocaust* [w:] R.K Fleischman, W. Funnell, S. P. Walker [red.], *Critical Histories of Accounting: Sinister Inscriptions in the Modern Era*, Routledge, New York, s. 57-68.
6. Funnell, W.N. (2015), *The Holocaust, Accounting and the denial of Humanity*, [w:] W.N Funnell, M. Chwastiak, [red.], *Accounting at War: The Politics of Military Finance*, Routledge, Abingdon, pp.126-147.
7. Lippman E. J., Wilson P. A. (2007), *The culpability of accounting in perpetuating the Holocaust*, „Accounting History”, Vol. 12, Issue 3, s. 283-303.

8. Lippman E.J, Wilson P.A. (2013), *Accountants and the Holocaust* [w:] R.K Fleischman, W. Funnell, S. P. Walker [red.], *Critical Histories of Accounting: Sinister Inscriptions in the Modern Era*, Routledge, New York, s. 69-81.
9. Turzyński M. (2014), *Rachunkowość czasu II wojny światowej w okupowanej Polsce: przypadek Generalnego Gubernatorstwa*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, tom 80 (136), SKwP, Warszawa 2014, s. 225-244.
10. Turzyński M. (2020), *Organizacja systemu rachunkowości w getcie łódzkim w latach 1940–1944. Perspektywa ofiar zagłady*. „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, tom 107 (163), SKwP, Warszawa 2020, s. 71-98.
11. Turzyński M.(2021), Raporty z wyników finansowych procesu Zagłady. Przykład operacji “Reinhat”, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, tom 45, SKwP, Warszawa 2021, s. 93-111.

4. Ocena jakości i przydatności prognoz skutków finansowych uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

4.1 Cel badań

Celem badania jest opracowanie metod oceny jakości i przydatności prognozy skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zawierającej aspekty prawne, planistyczne i ekonomiczne.

Zakres badania obejmuje:

- analizę przepisów prawa regulujących sposób sporządzania prognozy skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz zakres tej prognozy;
- analizę orzecznictwa wydanego w tej tematyce;
- analizę przykładowych prognoz skutków finansowych uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

4.2 Znaczenie badań

Zagadnienie oceny jakości i przydatności prognozy skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest przedmiotem dyskusji wśród specjalistów z zakresu gospodarki przestrzennej, finansów, ekonomii, jak również prawa (Zaliaś 1997; Bajerowski 2008, Cymerman i in 2008; Czekieli-Świtalska 2013; Krajewska, Grzesiak 2014; Żróbek, Krajewska 2014). W dyskusji pojawiają się głosy, że niektóre organy sporządzają analizowane prognozy tylko dlatego, że ciąży na nich taki obowiązek prawny. Powoduje to często, że jakość takiego dokumentu jest niska, choćby ze względu na brak odpowiednich kompetencji u osób, które je sporządzają (*Informacja o wynikach kontroli* Najwyższej Izby Kontroli, Nr ewid. 188/2012/P/12/147/L).

Prognoza taka powinna zawierać skutki finansowe wejścia w życie (skutki uchwalenia) aktu prawa miejscowego, czyli powinna odnosić się do wydatków (kosztów) organów gminy, jakie należy ponieść w związku z realizacją ustaleń wskazanych w tym planie miejscowym, a także i wpływów (dochodów) do budżetu gminy, jakie ustalenia tego planu w rzeczywistości wywołały z dniem jego wejścia w życie (Wystąpienia pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli, np. Delegatury w Opolu z 2013 r.). Z przywołanego wyżej wystąpienia pokontrolnego Najwyższej Izby Kontroli Delegatura w Opolu wynika wprost, że takie prognozy są sporządzane błędnie, tj. nie uwzględniają wszystkich skutków finansowych, jakie wywołuje dany plan miejscowy w przestrzeni.

Prognoza skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest przedmiotem orzecznictwa sądowego np. w sprawach o odszkodowania z tytułu obniżenia wartości nieruchomości spowodowanego wejściem w życie planu miejscowego. Jest zatem istotna dla procesu sporządzania opinii przez biegłych sądowych.

W prognozie skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego należy w sposób prawidłowy określić wydatki (koszty) i wpływy (dochody), które są ściśle związane z wejściem w życie danego planu miejscowego. Błędne oszacowanie wydatków (kosztów) i wpływów (dochodów) z tytułu wejścia w życie planu miejscowego może negatywnie wpłynąć na budżet i sytuację finansową. W konsekwencji samorząd gminny może nie posiadać wystarczających środków na zaplanowane zadania, które miały być sfinansowane ze środków pochodzących właśnie z wpływów z tytułu uchwalenia planu miejscowego.

Na podstawie badań będzie możliwe:

- diagnoza obecnego stanu faktycznego;
- diagnoza obecnego stanu prawnego, w tym ewentualnie sformułowanie propozycji zmian;
- zidentyfikowanie cech jakości i przydatności prognozy skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

4.3 Metodyka badań

Przy prowadzeniu badań zostaną wykorzystane następujące metody:

- analizy krytycznej literatury przedmiotu;
- badania dokumentów;
- wielowymiarowej analizy porównawczej;
- analiza studiów przypadków.

4.4 Literatura

1. Bajerowski T., *„Zarządzanie przestrzenne. Teoretyczne i praktyczne aspekty prognozowania finansowych skutków opracowań planistycznych”*; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, 2008;
2. Cymerman R., Bajerowski T., Kryszk H., *„Prognoza skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego”*; Educaterra, Olsztyn 2008.
3. Czekieli-Świtalska E., *„Prognoza skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego a budżet gminy”*, „Przestrzeń i forma” Nr 19, 2013.
4. Zaliaś A., *„Teoria prognozy”*, PWE, Warszawa 1997. 13.
5. Żróbek, S., & Krajewska, M. (2014). *„Identyfikacja obszarów ryzyka w prognozowaniu skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego”*; Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, 36, 503-512;
6. M. Krajewska i J. Grzesiak *„Prognoza skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jako element gospodarowania przestrzeni – studium przypadku”*, ZARZĄDZANIE I FINANSE, Nr 4, 2014.

5. Identyfikacja i możliwości stosowania nie ujętych w normach prawnych metod szacowania dochodu

5.1 Cel badań

Celem badań jest identyfikacja i ocena możliwości stosowania innych metod szacowania dochodu niż wskazanych w regulacjach prawnych. Analizowane w ramach badania pozaprawne metody szacowania dochodu obejmują m.in.:

- ustalenie obrotu na podstawie materiałów informacyjnych,
- metodę udziału określonych wyrobów w ogólnej produkcji,
- metoda udziału niektórych artykułów w ogólnym obrocie przedsiębiorstwa,
- metodę receptur poszczególnych wyrobów,
- udziału kosztów handlowych w obrocie,
- metodę zużycia energii elektrycznej,
- metodę ustalania dochodu na podstawie ponoszonych wydatków.

5.2 Znaczenie badań

Regulacje podatkowe, w szczególności ordynacja podatkowa oraz ustawy o podatkach dochodowych, dopuszczają ustalanie dochodu w drodze oszacowania. W normach prawnych wprost wymienione są metody szacowania podstawy opodatkowania oraz ustalania wartości transakcji lub dochodu w przypadku zawierania umów przez podmioty powiązane. W ordynacji podatkowej wymieniono metody szacowania podstawy opodatkowania (Brzeziński B. i in. 2007; Kosikowski 2013; Schneider 2007):

- porównawczą wewnętrzną,
- porównawczą zewnętrzną,
- remanentową,
- produkcyjną,
- kosztową,
- udziału dochodu w obrocie.

Natomiast w ustawach o podatkach dochodowych wskazano następujące metody ustalania wartości transakcji pomiędzy podmiotami powiązanymi (Kolanowski, 2019; Kosikowski, 2013):

- porównywalnej ceny niekontrolowanej,
- ceny odprzedaży,
- koszt plus,
- marży transakcyjnej netto,
- podziału zysku.

Zarazem jednak regulacje podatkowe pozwalają na stosowanie innych metod niż wymienione bezpośrednio w treści przepisów (Kłosińska 2020). Te pozaprawne metody nie są scharakteryzowane, ich identyfikacja może być więc przydatna w działaniach służących zwalczaniu skutków oszustw podatkowych. Badanie stanowi kontynuację i rozwinięcie prac prowadzonych od 2019 r. Określenie i opisanie wybranych pozaprawnych metod szacowania

dochodu może się przyczynić do poprawy funkcjonowania administracji skarbowej oraz zwiększenia dochodów budżetowych. Brak szczegółowej charakterystyki metod szacowania dochodu innych niż wymienionych w przepisach stanowić może trudność w ich stosowaniu w konkretnych sprawach przez organy administracji skarbowej.

5.3 Metodyka badań

Przy prowadzeniu badań będą wykorzystywane następujące metody:

- krytyczna analiza literatury oraz aktów prawnych,
- analiza studium przypadków uwzględniające orzeczenia sądów administracyjnych w zakresie szacowania podstawy opodatkowania; źródłem danych do badania będą treści orzeczeń, zawarte w bazach elektronicznych.

5.4 Literatura

1. Brzeziński B. i in., Ordynacja podatkowa. Komentarz T.1., Dom Organizatora, Toruń 2007
2. Kłosińska A., Szacowanie podstawy opodatkowania, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2020.
3. Kolanowski T., 4. Szacowanie przy cenach transferowych [w:] Ceny transferowe. Wybrane zagadnienia, red. D. J. Gajewski, Lex, Warszawa 2019, wersja elektroniczna.
4. Kosikowski, C. (red.), Ordynacja podatkowa. Komentarz, Lex 2013, wersja elektroniczna.
5. Schneider, K., Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych, PWE, Warszawa 2007.

6. Usługi finansowe wysokiego ryzyka oferowane konsumentom

6.4 Cel badań

Cele badawcze to:

- Identyfikacja bankowych i ubezpieczeniowych produktów oferowanych klientom nieprofesjonalnym (konsumentom), których nabywcy ponoszą podwyższone ryzyko (zwykle rynkowe lub kredytowe) w porównaniu ze standardową ofertą;
- Określenie przyczyn atrakcyjności tych produktów wśród konsumentów;
- Ocena zachowań dostawców usług, dystrybutorów oraz nabywców (konsumentów).

6.2 Znaczenie badań

Co pewien czas na rynku usług finansowych oferowane są produkty skierowane do klientów indywidualnych (konsumentów), których dostawcy zapewniają o ponadprzeciętnych dochodach, gwarantowanej stopie zwrotu, czy tanim dostępie do finansowania (Nowak, 2020). Nabywając taki produkt klienci zwykle ponoszą wysokie ryzyko rynkowe lub kredytowe (Genetay, Molyneux 2016). Niezależnie od manipulacyjnych praktyk marketingowych (co stanowi temat innego badania), a także zważywszy na dynamicznie zmieniające się uwarunkowania gospodarcze, rozwój technologiczny oraz mechanizmy regulacyjne (Rutkowska-Tomaszewska, 2020), bardzo istotne jest określenie przyczyn oferowania takich usług (Jeitschko, Dong Jeung, 2003). Badania pokażą, jakie są uwarunkowania i skutki akceptacji produktów wysokiego ryzyka (Inderst, Ottaviani 2009).

6.3 Metodyka

Przy prowadzeniu badań będą wykorzystywane następujące metody:

- analiza i symulacja rentowności i ryzyka wybranych produktów bankowych i ubezpieczeniowych,
- analiza porównawcza ofert poszczególnych dostawców,
- analiza informacji od instytucji sieci bezpieczeństwa finansowego (NBP, KNF, BFG, MF),
- analiza informacji od instytucji ochrony konsumenta (UOKiK, RF).

6.4 Literatura

1. Genetay N., Molyneux P. (2016), *Bankassurance*, Springer.
2. Inderst R., i Ottaviani M. (2009), "Misselling through Agents." *American Economic Review*, 99 (3): 883-908.
3. Jeitschko Th. D., Shin Dong Jeung , Incentives for risk-taking in banking – A unified approach, *Journal of Banking & Finance*, Volume 29, Issue 3.
4. Nowak K. (2020), Zakres ochrony konsumenta w ubezpieczeniu od utraty źródła dochodu oferowanym przez wybrane banki, *Finanse i Prawo Finansowe, Journal of Finance and Financial Law*, vol. 4(28): 113–128
5. Rutkowska-Tomaszewska E (2020)., *Prawo ochrony konsumenta usług finansowych w świetle założenia racjonalnego ustawodawcy — kilka wybranych uwag, Przegląd Prawa i Administracji*, T. 120

7 Ryzyko stopy procentowej w kredytach detalicznych

7.1 Cel badań

Cele badawcze to:

- Ocena oferty kredytowej banków dla osób fizycznych z uwagi na poziom ryzyka stopy procentowej;
- Identyfikacja najbardziej ryzykownych produktów i ocena skali problemu;
- Analiza skutków wpływu zmiany stopy referencyjnej LIBOR na sytuację kredytobiorców posiadających mieszkaniowy kredyt walutowy w CHF.

7.2 Znaczenie badań

W obecnym stanie rynku pieniężnego, po długim okresie niskich stóp procentowych, należy liczyć się z ich istotnym wzrostem w przyszłości. W Polsce, długoterminowe kredyty w zdecydowanej większości mają zmienne oprocentowanie ustalane w oparciu o pewien benchmark dla rynku pieniężnego (Nowak 2020). Z reguły jest to stopa WIBOR3M lub WIBOR6M dla kredytów w PLN. Zainteresowanie konsumentów kredytami ze stałym oprocentowaniem jest niewielkie, z uwagi na znacznie wyższe oprocentowanie, uwzględniające oczekiwany wzrost stóp w przyszłości (Carmichael, 2015). Przeprowadzone badania mają ocenić, jaka jest skala problemu (wzrost obciążenia kredytobiorców) oraz wskazać zapisy umów kredytowych, które mogą być zaskarżone w sytuacji silnych wzrostów stóp na rynku pieniężnym (potencjalne klauzule abuzywne). Ponadto, w ramach badań zostanie uwzględniony wątek związany z likwidacją stopy LIBOR i jej zastąpieniem przez inną stopę referencyjną (Dato, 2020). Zbadane zostaną konsekwencje prawne i finansowe takiej zmiany. Mimo, że jest to temat istotny, pilny (zmiany są planowane od 2022 roku) i mogący wywołać spore zamieszanie, zwłaszcza wśród kredytobiorców mających kredyt w CHF jest on mało

poruszany w Polsce, zarówno w środkach przekazu, jak i literaturze naukowej (Kruszka 2020). Dyskusja nad zasadnością wdrożenia tego rozwiązania wynika z konieczności ograniczenia stosowania manipulacji wskaźnikami referencyjnymi dla wielu produktów finansowych.

7.3 Metodyka

Przy prowadzeniu badań będą wykorzystywane następujące metody:

- symulacje obciążenia kredytobiorców w wyniku wzrostu stóp na rynku pieniężnym,
- ocena oferowanych kredytów ze stałym oprocentowaniem, na bazie krzywych dochodowości,
- analiza konstrukcji prawnej długoterminowych umów kredytowych,
- analiza wpływu zmiany stopy referencyjnej dla produktów finansowych, zwłaszcza kredytów (aspekty prawne i finansowe).

7.4 Literatura

1. Carmichael, A (2015), Note on Equivalent Fixed Rate and Variable Rate Loans, Borrower's Perspective, *The Engineering Economist*, Vol. 60
2. Datoo A. (2020), LIBOR: The drama is still to come, *Journal of Securities Operations & Custody*, Vol. 13, No. 3, s. 255-265
3. Kruska, M. (2020), Ciągłość prawna wskaźników referencyjnych stopy procentowej, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny I Socjologiczny*, 82(4), s. 319-333.
4. Nowak P., (2020), Limity ustawowe a zróżnicowanie kosztów kredytu, *Wybrane zagadnienia edukacji i rozwoju przedsiębiorczości, Przedsiębiorczość – Edukacja*, Tom 16 Nr 2

8 Komputerowa analiza treści akt sądowych

8.1 Cel badań

Celem badań będzie rozszerzenie Systemu Przetwarzania Akt (SPA), wdrożonego w IEEF, o nowe elementy wykorzystujące modele sztucznej inteligencji. Dotyczy to przede wszystkim implementacji funkcji wyszukiwania podobnych stron według podobieństwa semantycznego oraz podobieństwa obrazu (tzn. podobieństwa pod względem układu strony oraz współwystępowania podobnych elementów graficznych).

8.2 Znaczenie badań

Systemy przetwarzania języka naturalnego są coraz powszechniej wykorzystywane w procesach wyszukiwania i analizy dokumentów tekstowych (Witte, Li, Zhang, Rilling, 2008). Pozwalają one na automatyczne przetwarzanie informacji tekstowych w języku naturalnym, który jest podstawowym nośnikiem i środkiem komunikacji w procesie dzielenia się wiedzą. Narzędzia tego typu są przydatne zwłaszcza w sytuacji, gdy duża objętość dokumentacji tekstowej utrudnia odkrywanie ukrytej w niej wiedzy. Jest to przypadek typowy dla akt sądowych w dużych sprawach gospodarczych, gdzie materiały prokuratury lub sądu nierzadko liczą ponad 100 tys. stron akt (Merchant, Pande, 2018).

8.3 Metodyka badań

Wyszukiwanie semantyczne tekstu lub wyszukiwanie według podobieństwa obrazu wymaga zbudowania modeli tekstu (Mikolov, Chen, Corrado, Dean, 2013; Mikolov, Sutskever, Chen, Corrado, Dean, 2013) oraz obrazu (Masci, Meier, Cireşan, Schmidhuber, 2011; Vincent, Larochelle, Bengio, Manzagol, 2008). Modele te będą służyć przedstawieniu tekstu/obrazu w

zwięzłej postaci liczbowej – mogą to być np. osadzenia słów (Mikolov, Chen, Corrado, Dean, 2013; Mikolov, Sutskever, Chen, Corrado, Dean, 2013), reprezentacja wektorowa dokumentu według modelu BERT (Devlin, Chang, Lee, Toutanova, 2018), a w przypadku obrazu może to być wektor cech z modelu pre-trenowanego bądź reprezentacja cech ukrytych z modelu enkoder-dekoder (Masci, Meier, Cireşan, Schmidhuber, 2011; Vincent, Larochelle, Bengio, Manzagol, 2008).

Przewidujemy następujące etapy badania:

- przegląd metod i rozwiązań dostępnych na rynku,
- opracowanie modelu języka naturalnego (NLP) dla języka polskiego,
- testowanie modelu języka naturalnego,
- opracowanie modelu obrazu,
- testy prototypu z udziałem użytkowników,
- wdrożenie funkcjonalności do systemu SPA.

8.4 Literatura

1. Devlin, J., Chang, M. W., Lee, K., & Toutanova, K. (2018). Bert: Pre-training of deep bidirectional transformers for language understanding. *arXiv preprint arXiv:1810.04805*.
2. Masci, J., Meier, U., Cireşan, D., & Schmidhuber, J. (2011, June). Stacked convolutional auto-encoders for hierarchical feature extraction. In *International conference on artificial neural networks* (pp. 52-59). Springer, Berlin, Heidelberg.
3. Merchant, K., & Pande, Y. (2018, September). Nlp based latent semantic analysis for legal text summarization. In *2018 International Conference on Advances in Computing, Communications and Informatics (ICACCI)* (pp. 1803-1807). IEEE.
4. Mikolov, T., Chen, K., Corrado, G., & Dean, J. (2013). Efficient estimation of word representations in vector space. *arXiv preprint arXiv:1301.3781*.
5. Mikolov, T., Sutskever, I., Chen, K., Corrado, G. S., & Dean, J. (2013). Distributed representations of words and phrases and their compositionality. In *Advances in neural information processing systems* (pp. 3111-3119).
6. Vincent, P., Larochelle, H., Bengio, Y., & Manzagol, P. A. (2008, July). Extracting and composing robust features with denoising autoencoders. In *Proceedings of the 25th international conference on Machine learning* (pp. 1096-1103).
7. Witte, R., Li, Q., Zhang, Y., & Rilling, J. (2008). Text mining and software engineering: an integrated source code and document analysis approach. *Iet Software*, 2(1), 3-16.

9 Ocena zasadności i wykonalności wprowadzenia nowych mechanizmów przeciwdziałania oraz przewycięzania niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego

9.1 Cel badań

Celem badania jest identyfikacja czynników powodujących niewypłacalność jednostek samorządu terytorialnego, a także mechanizmów zapobiegania oraz przewycięzania niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego.

Zakres zadań badawczych obejmuje:

- studium przypadków niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego w Polsce,

- studium regulacji w zakresie przeciwdziałania (zapobiegania oraz przewycięzania) niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego w wybranych krajach,
- sformułowanie propozycji uelastycznienia systemu dochodów jednostek samorządu terytorialnego.

9.2 Znaczenie badań

Jednostki samorządu terytorialnego (JST), mimo rygorów oraz restrykcji prawnych wyznaczających ramy dla prowadzenia przez nie stabilnej gospodarki finansowej mogą być zagrożone ryzykiem utraty płynności, jak i ryzykiem niewypłacalności. Obie kategorie zjawisk są konsekwencją zaburzeń finansowych, do których dochodzi szczególnie często w warunkach spowolnienia i kryzysu gospodarczego. Bez wątpienia specyfika jednostek sektora publicznego warunkuje odmienne podejście do analizy niewypłacalności, niż ma to miejsce w przypadku przedsiębiorstw. Odrębne są także następstwa społeczne, ekonomiczne i prawne niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego.

Niewypłacalność jednostek samorządu terytorialnego może pociągać za sobą poważne następstwa ekonomiczne, społeczne i polityczne. Jej konsekwencją może być m.in. dezorganizacja systemu zaspokajania potrzeb zbiorowych wspólnoty terytorialnej, co narusza interesy mieszkańców. Może ona także prowadzić do wywierania presji na rząd centralny, celem udzielenia wsparcia jednostkom samorządu terytorialnego znajdującym się w trudnej sytuacji finansowej. Jeśli rząd centralny będzie ulegał takiej presji, to oczekiwanie udzielenia takiej pomocy może stać się jednym z najistotniejszych czynników kształtujących postawy decydentów samorządowych w przyszłości. Niewypłacalność jednostek samorządu terytorialnego może wówczas stać się zjawiskiem masowym.

Przewycięzaniu zaburzeń fiskalnych natury budżetowej mogą służyć mechanizmy równoważenia budżetów poprzez uelastycznienie systemu dochodów jednostek samorządu terytorialnego. Kluczowe znaczenie mają jednak mechanizmy prewencyjne służące minimalizacji ryzyka nadmiernego zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego. Warto jednak podkreślić, że nawet najlepsze mechanizmy zapobiegania nadmiernemu zadłużeniu jednostek samorządu terytorialnego nie mogą być w pełni skuteczne. W konsekwencji, jeśli państwo pragnie uniknąć podejmowanych ad hoc działań wspierających jednostki samorządu terytorialnego tracące wypłacalność, należy zapewnić jasną oraz precyzyjnie zdefiniowaną procedurę rozwiązywania lokalnych oraz regionalnych kryzysów zadłużeniowych. Może ona przybierać postać procedury upadłościowej. Procedury umożliwiające przeprowadzanie kontrolowanej upadłości tych jednostek samorządu terytorialnego w sposób zapewniający im zdolność wykonywania zadań publicznych, mogą istnieć zamiast limitowania dopuszczalnych rozmiarów zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego lub łącznie z nim. Rozwiązanie to stosowane jest dziś już w kilku krajach (USA, Węgry, Łotwa, Nowa Zelandia, RPA, Szwajcaria) i wydaje się mieć szereg zalet.

W Polsce mieliśmy dotychczas do czynienia z wieloma przypadkami poważnych trudności finansowych jednostek samorządu terytorialnego. W wielu przypadkach niezbędne okazywały się interwencje organów nadzoru przyjmujące m.in. postać wezwania do opracowania programu naprawczego, przejścia części kompetencji JST w zakresie gospodarki finansowej przez regionalną izbę obrachunkową (ustalenie budżetu przez RIO), negatywnego opiniowania zdolności spłaty zobowiązań przez RIO, wprowadzenia zarządu komisarycznego JST, rozwiązania organów JST. Najdalej idącą formą reakcji państwa na kryzys finansów komunalnych było zniesienie Gminy Ostrowice. Analiza przyczyn niewypłacalności tej gminy wydaje się niezwykle istotna dla kształtowania mechanizmów zapobiegania podobnym zdarzeniom w przyszłości. Jednocześnie analizy i oceny, zwłaszcza kontekście modelu

niewypłacalności w warunkach miękkich ograniczeń budżetowych, wymaga reakcji państwa na wspomniany kryzys zadłużeniowy.

Jak już wspomniano, przezwyciężaniu zaburzeń fiskalnych natury budżetowej mogą służyć mechanizmy równoważenia budżetów poprzez uelastycznienie systemu dochodów jednostek samorządu terytorialnego. Do podstawowych obszarów, w których można dokonać takich zmian należą system subwencjonowania jednostek samorządu terytorialnego oraz podatek od nieruchomości. Nawet bez wprowadzania powszechnego opodatkowania majątku bazującego na jego szacunkowej wartości, podatek od nieruchomości może zostać zmodyfikowany w sposób zapewniający jednocześnie wzrost samodzielności organów gmin w odniesieniu do tego podatku, zwiększenie dochodów gmin, zwiększenie poczucia odpowiedzialności podatników za stan finansów komunalnych, a także realizację szeregu dodatkowych celów społecznych.

9.3 Metodyka

Przy prowadzeniu badań zostaną wykorzystane następujące metody:

- analizy krytycznej literatury przedmiotu;
- analizy krytycznej aktów prawnych;
- wywiady strukturyzowane z działaczami samorządowymi oraz ekspertami zasiadającymi w organach nadzoru nad jednostkami samorządu terytorialnego
- badania dokumentów;
- analiza studium przypadków.

9.4 Literatura

1. Aghion P., Bolton P., Government Domestic Debt and the Risk of Default in a Political Economic Model of the Strategic Role of Debt, [w:] Public Debt Management: Theory and History, R. Dornbusch, M. Draghi (red.), Cambridge University Press, Cambridge 1990.
2. Baldassare M., When Government Fails: The Orange County Bankruptcy. University of California, Berkeley 1998.
3. Vigneault M., Intergovernmental Fiscal Relations and the Soft Budget Constraint Problem, Institute of Intergovernmental Relations Working Paper nr 2/2005, Queen's University, Kingston 2005.